

לקו"ש חלק י"ז פ' תזריע שיחה א

פיענוח מראי מקומות

פ' תזריע יב, ג: וביום השמיני ימול בשר ערלתו. תו"כ עה"פ: בשמיני, יכול בין יום בין לילה, תלמוד לומר ביום, ביום ולא בלילה. אין לי אלא הנימול לשמונה שיהא ביום; מנין לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ושאר כל הנימולים לא יהיו אלא ביום, תלמוד לומר וביום.

השמיני ימול דתניא יכול בין ביום ובין בלילה ת"ל ביום אין לי אלא שנימול לחי נימול לטי' לי' ולי"א מניין שאינו נימול אלא ביום ת"ל וביום ובפ"ב דמגילה (דף כ:.) נמי אמר אין מוהלין אלא ביום דכתיב וביום השמיני ויש לומר דסמך אבן שמנת ימים ודרשא פשוטה נקט".

מגילה שם ד"ה דכתיב "קשיא דפרק ר' אליעזר אומר אם לא הביא (שבת דף קלב. ושם) דריש האי קרא לומר אפילו בשבת ומבן שמונת ימים דריש ולא בלילה ותניא התם כוותיה דרבי יוחנן וי"ל דהכא מייתי הדרשה הפשוטה יותר כראיית נגעים והקשה ה"ר אפרים כיון דמילה אינה בלילה אם כן הויא מצות עשה שהזמן גרמא שהנשים פטורות ממנה וא"כ קשיא למה לי בפ"ק דקדושין (דף כט. ושם) קרא דאותו לומר דאשה אינה חייבת למול תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא היא וי"ל דאי לא אותו הוה אמינא דהאי דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא היינו היכא דליכא כרת דומיא דמצה ושמחה והקהל דלית בהו כרת ומנייהו ממעטינן נשים אבל מילה שיש בה כרת ונכרתו עליה שלש עשרה בריתות הוה אמינא דמחייב בהו נשים למול את בנייהו קמ"ל אותו דלא אי נמי למילה שלא בזמנה וכמאן דאמר דנוהגין בין ביום בין בלילה".

(1 פרשתנו יב, ג "וביום השמיני ימול בשר ערלתו".

(2 עה"פ "בשמיני, יכול בין יום בין לילה, תלמוד לומר ביום, ביום ולא בלילה. אין לי אלא הנימול לשמונה שיהא ביום; מנין לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ושאר כל הנימולים לא יהיו אלא ביום, תלמוד לומר וביום".

(3 מגילה כ, א "ולא מלין וכו' דכתיב וביום השמיני ימול".

(4 מגילה שם (במשנה) "אין קורין את המגילה ולא מלין... עד שתנץ החמה".

(5 קלב, א "ורבי יוחנן אמר, אמר קרא ביום, ביום, אפילו בשבת, אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, אלא מעתה מחוסרי כפרה, דכתיב בהו ביום, הכי נמי דדחו שבת? ההוא מיבעי ליה ביום ולא בלילה, האי נמי, מיבעי ליה ביום ולא בלילה, ההוא מבן שמנת ימים נפקא".

(6 יז, יב "ובן שמנת ימים ימול לכם כלזכר לדרתכם יליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך הוא".

(7 שבת שם ד"ה ההיא "תימה דתניא בת"כ ומייתי לה בפרק הערל (יבמות עב:)

8 תו"כ כאן. יבמות עב, ב "אלא דכולי עלמא משוך דרבנן וקטן שעבר זמנו דאורייתא והכא בהא קמיפלגי מר סבר דרשינן וביום ומר סבר לא דרשינן וביום, כי הא דיתיב רבי יוחנן וקדריש נותר בזמנו אינו נשרף אלא ביום שלא בזמנו נשרף בין ביום בין בלילה, ואיתיביה רבי אלעזר לרבי יוחנן אין לי אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום מנין לרבות לתשעה לעשרה לאחד עשר לשנים עשר (מנין) תלמוד לומר וביום".

9 יבמות שם ד"ה מר "אע"ג דמדכתיב ח' ימים דרשינן (שבת דף קלב.) ולא לילות וביום דרשינן (שם) אפילו בשבת מ"מ שפיר דריש מו"י דוביום לרבויי כל הני דאין נימולים אלא ביום".

10 שמו"ר פי"ט, ה "זאת חקת הפסח, אמר רבי שמעון בן חלפתא כיון שיצאו ישראל ממצרים אמר הקדוש ברוך הוא למשה הזהר לישראל על מצות הפסח, כל בן נכר לא יאכל בו, וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אתו וגו', כיון שראו ישראל שפסל לערלים לאכל בפסח עמדו כל ישראל לשעה קלה ומלו כל עבדיהם ובניהם וכל מי שיצא עמהם, שנאמר: וילכו ויעשו בני ישראל. . . ורבותינו אמרו, לא בקשו ישראל למול במצרים, אלא כלם בטלו המילה במצרים חוץ משבטו של לוי. . . והיה הקדוש ברוך הוא מבקש לגאלן ולא היה להם זכות, מה עשה הקדוש ברוך הוא קרא למשה ואמר לו לך ומהול אותם. . . והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול, אמר הקדוש ברוך הוא שיעשו הפסח וכיון שעשה משה את הפסח גזר הקדוש ברוך הוא לארבע רוחות העולם ונושבות בגן עדן מן הרוחות שבגן עדן הלכו ונדבקו באותו הפסח, שנאמר (שיר השירים ד, טז): עורי צפון ובואי תימן, והיה ריחו הולך מהלך ארבעים יום, נתכנסו כל ישראל אצל משה אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך, מפני שהיו עיפיים מן הריח, היה אומר הקדוש ברוך הוא, אם אין אתם נמולין אין אתם אוכלין, שנאמר: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח וגו', מיד נתנו עצמן ומלו, ונתערב דם הפסח בדם המילה, והקדוש

ברוך הוא עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו, שנאמר (יחזקאל טז, ו): ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמך וגו', חיי בדם הפסח, חיי בדם מילה".

ועד"ז בשהש"ר פ"א, יב (ג) "אמר רבי יודן, עד שחזקיהו וסיעתו אוכלין פסחיהם בירושלים, כבר הקדים הקדוש ברוך הוא בלילה ההוא, שנאמר (מלכים ב יט, לה): ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור. אמר רבי אבהו עד שמשה וישראל מסבין ואוכלין פסחיהם במצרים, כבר הקדים הקדוש ברוך הוא, שנאמר (שמות יב, כט): ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים, היא דעתיה דרבי אבהו למימר סיריי נתן ריחו, מלמד שהיה ריחו של אותו הדם קשה, והופיע להם הקדוש ברוך הוא ריח טוב מבשומי גן עדן, והיתה נפשם קוהא לאכל, אמרו לו משה רבנו תן לנו מה נאכל, אמר להם משה כך אמר לי הקדוש ברוך הוא (שמות יב, מג): כל בן נכר לא יאכל בו, עמדו והפרישו הנכרים שביניהם, והיתה נפשם קוהא לאכל, אמרו לו משה רבנו תן לנו מה נאכל, אמר להם כך אמר לי הקדוש ברוך הוא (שמות יב, מד): וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אתו אז יאכל בו, עמדו ומלו את עבדיהם, והיתה נפשם קוהא לאכל, אמרו לו תן לנו מה נאכל, אמר להם כך אמר לי הקדוש ברוך הוא, סינטומוס (שמות יב, מח): כל ערל לא יאכל בו, מיד כל אחד ואחד נתן חרבו על ירכו ומהל עצמו. מי מלן, רבי ברכיה אמר משה היה מוהל ואהרן פורע ויהושע משקה. ויש אומרים יהושע היה מוהל ואהרן פורע ומשה היה משקה, הדא הוא דכתיב (יהושע ה, ב): בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית, ולמה שנית, מכאן שמלן בראשונה, מיד (יהושע ה, ג): ויעש לו יהושע חרבות צרים וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות, מהו אל גבעת הערלות, אמר רבי מכאן שעשו אותה גבעה בערלה".

פ"ג, ו [אוצ"ל ז] (ד) "מגברי ישראל, אלו ששים רבוא שיצאו ממצרים מבן עשרים שנה ולמטה. כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו, שבשעה שאמר להם

13) בא יב, מח "וכיגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו כלזכר ואז יקרב לעשתו והיה כאזרח הארץ וכלערל לאיאלכל בו".

14) וראה גם משכיל לדוד לפרש"י בא שם "ותו יש להקשות על זה שכתב רש"י שמלו באותו לילה כמה קושיות חדא שמילה זמנה ביום ולא בלילה ועוד דבלילה הזה יו"ט ומילה שלא בזמנו אינה דוחה יו"ט ותו דמאי מהניא להו אותה המילה לאכול בפסח הרי בשעת שחיטה וזריקה עדיין ערלים היו וממ"נ אם שחטו עליהם הרי הקרבן פסול כדתנן שחטו לערלים פסול, ואם לא שחטו עליהם היכי אכלו הלא אין הפסח נאכל אלא למנויי כדתנן בס"פ איזהו מקומן ועם היות דלכל זה יש לתרץ הוראת שעה היתה וכך ראיתי שתי הר"ב יפ"ת בש"ר פי"ט מ"מ דחיקא מלתא טובא ולא עוד אלא דאעיקרא דמלתא איכא לאקשוויי למה זה לא ציוה הקב"ה שימולו קודם לכן ויעשו המצוה כתקונה ומי מעכב בדבר.

ולענ"ד ליישב הכל ותחלה אומר דבמכילתא בדברי ר"מ בן קרש לא איתמר אלא נתן להם ב' מצות דס פסח ודס מילה ולא נזכר מה שסיים רש"י שמלו באותו הלילה איברא שדברי רש"י הנם כתובים בש"ר פי הכי מיהו הכי איי התם כיון שיצאו ישי ממצרים אמר הבי"ה למשה הזהר לישרי על מצות הפסח כל בן נכר לא יאכל בו וכו' כיון שראו ישי שפסל לערלים לאכול הפסח עמדו לשעת קלה ומלו וכו' ולבתר הכי איי והרבי מהן לא היו מקבלים למול אמר הקב"ה שיעשו הפסח וכיון שעשה משה את הפסח גזר הקב"ה לד' רוחות העולם עיי"ש בארוכה.

15) שמו"ר שם "מיד נתנו עצמן ומלו. יתכן שהיה זה קודם חשיכה שמשחיכה שהוא יו"ט אין מילה שלא בזמנה דוחה אותה ועוד דאין מילה בלילה. ומיהו קשה דע"כ זה היה אחר שחיטה וצלי והאיך יכול להאכילן ממנו כשנמולו מאחר שלא נמנו עליו קודם שחיטה. וי"ל דהוראת שעה היתה".

משה כך אמר אלי הקדוש ברוך הוא סונטימוס (שמות יב, מח): וכל ערל לא יאכל בו, מיד כל אחד ואחד נטל חרבו על ירכו ומל עצמו. מי מלן, רבי ברכיה אמר משה היה מוהל, ואהרן פורע, ויהושע משקה. ויש אומרים יהושע היה מוהל, ואהרן פורע, ומשה משקה, הדא הוא דכתיב (יהושע ה, ב): בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית, ולמה שנית מכאן שמלן בראשונה, מיד (יהושע ה, ג): ויעש לו יהושע חרבות צרים וימל את בני ישראל אל גבעת הערלות. ומהו אל גבעת הערלות, אמר רבי לוי מכאן שעשו אותה גבעה בערלה".
וכדלקמן בפנים.

11) וראה גם פרש"י בא יב, ו "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדתישראל בין הערבים" ד"ה והיה לכם למשמרת: זהו לשון בקור, שטעון בקור ממוס ארבעה ימים קדם שחיטה (פסחים צ"ו). ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים, מה שלא צוה כן בפסח דורות? היה ר' מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת דודים (יחזקאל ט"ז), הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר ואת ערום ועריה (שם), ונתן להם שתי מצוות, דם פסח ודס מילה, שמלו באותו הלילה, שנאמר מתבוססת בדמך (שם), בשני דמים, ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו (זכריה ט'); ולפי שהיו שטופין באלילים אמר להם משכו וקחו לכם, משכו ידיכם מאלילים, וקחו לכם צאן של מצוה.

בעל הטורים שם, יג "והיה הדם לכם. לכם בגימטריא המילה שבאותו לילה מלו".

12) ראה שהש"ר פ"א שם, דבתחילה א"ל "כל בן נכר גוי", ואח"כ - "וכל עבד איש מקנת כסף גוי", ורק אח"כ - "כל ערל לא יאכל בו". וראה בהמצויין בהערה 10 דכשא"ל משה דכך אמר לי הקב"ה כל ערל לא יאכל בו "מיד" מלו עצמם.

וכן תירץ גם בשו"ת תורת חסד או"ח סכ"ה אות ו' "וכל זה לפי מה דמשמע מדברי הר"ן דבפסח מצרים היו מוזהרים על איסור מלאכה ג"כ ביום טוב א'. אבל לפמ"ש בתשו' יד אלי' (סי' נ"א) בשם המהרי"ט דלא היו אז אסורים במלאכה כלל, ניחא כאן בפשיטות. וא"צ לכל הנ"ל. ולכאורה דבריו מוכרחים מהמדרש שהביא שם שבפסח מצרים מלו אז בלילה שזה היה ביום טוב. והוא הביא שם ראיה מזה דמותר למול ע"י שני מוהלים בשבת ויו"ט דהא אמרו שם משה מל ואהרן פורע כו'. אמנם לכאורה דבריו תמוהין. דהא מילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב. וכאן היה מילה שלא בזמנה כמו שמבואר שם במדרש שמתחלה לא היו מקבלים עליהם למול כו' והא לא היה אז בע"פ אזהרה מיוחדת למול רק שמלו כדי לאכול את הפסח. וא"כ היאך דחו יום טוב משום מילה שלא בזמנה. וע"כ כדעת המהרי"ט שלא היו אסורים כלל במלאכה. וא"כ אין ראיה מכאן שיהיה מותר למול בשבת ויו"ט ע"י ב' מוהלים.

(ומיהו יש לדחות. דלעולם כבר נאסרו במלאכה מקרא דכל מלאכה לא יעשה בהם שנאמר בפרשת החדש. אך מ"ע דיו"ט מקרא דשבתון שבפ' אמור עדיין לא נאמרה אז. ולרב אשי דאמר בשבת (דקל"ג ע"א) דהא דמילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב הוא משום דשבתון הוי עשה והוי יום טוב ל"ת ועשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. וא"כ בפסח מצרים דעדיין לא נאמר העשה דיו"ט והיה אז יום טוב ל"ת גרידא וא"כ מילה שלא בזמנה דוחה יום טוב דעשה דוחה ל"ת. וכן לאביי ורבא שם דילפי מקראי דאין מילה שלא בזמנה דוחה יום טוב. ועדיין לא נאמרו הני קראי אז. רק דיש להשיב ע"ז דהא דעשה דוחה ל"ת הא גמרינן לה מכלאים בציצית וכה"ג. וקראי אלו ג"כ לא נאמרו עדיין אז ומהיכ"ת לומר שעשה דוחה ל"ת גרידא באותה שעה).

ובמה שהוקשה שם דהיאך מלו בלילה ותי משום שהיה אז לילה כיום יאיר וה"ל כמו יום לכל הדינים שבתורה. וגם בעל ברכי יוסף נמשך אחר תירוץ זה משום דשימשא הוה נהיר כתקופת תמוז כמ"ש בזוהר. והוא

דוחק. דכיון שקיימו בלילה זו ג"כ מצות התלויות בלילה כמו אכילת הפסח ואכילת מצה מבערב ואין סברא שהיה אז תרתי דסתרי שנידון כלילה לענין מצות התלויות בלילה וכיום לענין מצות התלויות ביום. ויותר י"ל דבעל המימרא זו במדרש שם ס"ל כראב"ש ביבמות (דע"ב רע"ב) דמילה שלא בזמנה נימולין בלילה. ע"ש. ובעיקר דברי היד אלי' מה שהוכיח ממדרש הנ"ל. בלא"ה אין דבריו מוכרחים. די"ל פירוש המדרש שם שמלו ביום בע"פ קודם חשיכה דאינו מבואר שם כלל במדרש שמלו בלילה רק שמלו אחר עשיית הפסח ולעולם י"ל שהיה ביום בערב הפסח. ואזדו להו כל הפלפולים בזה. שוב בא לידי סי' יפה תואר וראיתי שם בס"פ בא שכתב כן להדיא בפ"י המדרש שמלו קודם חשיכה. והוכיח כן ג"כ דביו"ט אסור למול מילה שלא בזמנה וגם אין מלין בלילה. ובזה נסתרו לגמרי דברי היד אלי' הנ"ל.

אך היפ"ת הקשה שם קושיא עצומה דכיון שהיה זה אחר שחיטה וצלייה והיאך היה משה יכול להאכילם ממנו כשנימולו מאחר שלא נמנו עליו קודם שחיטה. ותירץ דהוראת שעה היתה. וזה דוחק גדול דאף שהיו אז איזה דברים להוראת שעה. מ"מ אין סברא לומר דגוף אכילת הפסח הראשון לא היה ככל חוקותיו ומשפטיו בעיקר הכשרו ושהיו אסורים לאוכלו כ"א הותר להוראת שעה. ויותר היה נראה לומר דלא היה אז שום אחד מישראל שלא נמנה על הפסח. דהא מבואר שם במדרש רק שהיו הרבה שלא היו מקבלים עליהם למול. אבל לא היו מסרבים ממצות הפסח. (וכמ"ש שם אח"כ שאמר להם משה אם אין אתם נימולים אין אתם אוכלין כו').

אלא דאכתי אף שנמנו על הפסח קודם שחיטה מ"מ הא הוי פסח ששחטו לערלים דפסול. ובזה י"ל שהיו ג"כ כמה נימולים על כל אחד מהפסחים דרוב ישראל נימולו מקודם כמבואר שם. ויותר מבואר במ"ר בשה"ש ע"פ הנה מטתו שלשלמה כו'. ופסח ששחטו לערלים ולמולים כשר. (כדתנן בפסחים (דס"א ע"א). אלא דלפי מה דאמר שם הגמ' (שם ע"ב) ור"ח אדרבה לאידך

קא ילדה אלא דקאי בחג וקאמר לה בניסן

וז"ל בתוסי שם: "סוגיא דשמעתא מוכח דבתשרי נמול אברהם אבינו דבפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פו:) אמר בשלישי של מילה באו אצלו מלאכים ואז נאמר לו למועד אשוב אליך כעת חיה ובפרקי דרבי אליעזר נמי אמרינן דביוה"כ נמול א"א והשתא הא דאמר בחג לאו דוקא דשני ימים לפני החג הוה כיון דנמול ביוה"כ ואע"ג דמשמע הכא למועד ראשון הכי קאמר למועד ראשון אחר החג זה דקיימא ביה דכאלו קיימי בחג דמי כיון דלא הוה בו כי אם שני ימים לפניו, ולמאי דמסקינן דיולדת לשבעה יולדת למקוטעין לא הוה צריך לשנויי שנה מעוברת היתה דכי מדלית נמי ימי טומאה טבלה נמי בליל חמישי לחג ואפשר דילדה ביום אחרון של פסח אלא משום דאמרינן בסדר עולם ובמכילתא בפרשת ויסעו בני ישראל מרעמסס (אמריי) דבט"ו בניסן נולד יצחק [ומיהו פליגי אדהכא דקאמר נמי בט"ו בניסן דבר הקב"ה עם אברהם בט"ו בניסן באו מלאכים לבשרו] ורבי מאיר שליח צבור יסד במעריב של פסח ומצות אפה ויאכלו בלילי חג פסח ואמריי בבראשית רבה לושי ועשי עוגות הדא אמרת שפסח היה וכל הני לא ס"ל דלמועד אשוב אליך כעת חיה אמועד ראשון אלא כלומר למועד כזה שהוא פסח וכן תרגם אונקלוס כעת חיה כעת דאתון קיימין והשתא הא דכתיב בפרשת מילה אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת (בראשית י"ז: כ"א) ואמרינן [במדרש תנחומא] מלמד ששרט לו סריטה בכותל דלשנה האחרת על כרחך דבט"ו בניסן נאמר ובו ביום נמול ובו ביום באו מלאכים בשנה זו תימה דכל הני דאמרי בתשרי הוה היכי מקיים ההוא קרא דלמועד הזה בשנה האחרת ואיך יתכן לומר שנצטוה בפסח ולא נמול עד תשרי והלא זריזין מקדימין למצות ועוד הכתיב בעצם היום הזה (שם) בו ביום שצוהו מל ואומר ר"ת דהני דאמרי בתשרי סבירא להו כרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם ולהכי הדר לפסח שנה אחרת למועד הזה היינו למועד אחר דביום הכפורים אמר לו וקרוב

גיסא ת"ל וכל ערל לא יאכל בו כו' אבל זריקה אפי' מקצתה נמי פסלה. א"כ אכתי קשה הכא דמ"מ יפסל הפסח משום דהזריקה היה למולים ולערלים דפסול. ואף דמתקיף לה ר"א שם ממאי דהאי וכל ערל כולה משמע כו'. ל"ש בשחיטה ול"ש בזריקה. מ"מ ד"ז תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד. דהרמב"ם פסק בפ"ב מהל' ק"פ ה"י דזרק לשם מולים וערלים פסול. והראב"ד חולק עליו וס"ל דכשר דהלכה כר"א דל"ש בשחיטה ול"ש בזריקה. וע"ש בלח"מ שיישב דעת הרמב"ם דתליא בפלוגתא דתנאי בסנהדרין.

ולפ"ז י"ל דבעל המדרש הכא ס"ל כהך תנא דלדידיה כשר ג"כ בזריקה למולים ולערלים (כו'). או י"ל דבעל המימרא זו במדרש ס"ל כמ"ד דשחטו לערלים לחוד ג"כ כשר. וכמ"ש התוסי' בזבחים (דכ"ג ע"א ד"ה זקני) דאיכא תנאי דפליגי אמתניי דפסחים דתנן דשחטו לערלים פסול. ע"ש. ועו"ל באופן אחר ואין להאריך".

16 שבת שם, ב "תנו רבנן, מילה דוחה את הצרעת, בין בזמנה בין שלא בזמנה. יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה בלבד".

ולהעיר דאברהם נימול ביוה"כ"פ (פדר"א פכ"ט "רבן גמליאל אומר, שלח וקרא לשם בן נח ומל את בשר ערלתו ובשר ערלת ישמעאל בנו, שנאמר בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו. מה הוא בעצם היום הזה, בגבורת השמש בחצי היום. ולא עוד, אתיא עצם מעצם מיום הכפורים, מה להלן כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפורים הוא, שביום הכפורים נמול אברהם, ובכל שנה ושנה הקב"ה רואה דם הברית של מילה של אברהם אבינו, ומכפר על כל עונותינו, שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם"),

או בט"ו ניסן - יו"ט דפסח (ראה תוד"ה אלא - ר"ה יא, א "בפסח נולד יצחק מנלן כדכתיב למועד אשוב אליך אימת קאי אילימא בפסח וקאמר ליה בעצרת בחמשין יומין מי קא ילדה אלא דקאי בעצרת וקאמר ליה בתשרי אכתי בחמשה ירחי מי

לסוכות כלומר למועד הזה ראשון של שנה
אחרת") - אף שקיים כה"ת עד שלא
ניתנה.

**וי"ל דמכיון שאז נצטווה על המילה - דבו
ביום שצוהו מל (תוס' שם. רש"י לך יז, כג
ו"יקח אברהם אתישמעאל בנו ואת כל-
ילידי ביתו ואת כלמקנת כספו כלזכר
באנשי בית אברהם וימל אתבשר ערלתם
בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלקים"
ד"ה בעצם היום: בו ביום שנצטווה, ביום
ולא בלילה; לא נתירא לא מן הגוים ולא מן
הלצנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו
אומרים אלו ראינוהו לא הנחנוהו למול
ולקים מצותו של מקום) - ה"ז כמו מילה
בזמנה ובמילא - דוחה שבת (ויו"ט). וראה
לקמן הערה *46.**

**17) וגם במילה שלא בזמנה קיי"ל כת"ק
ביבמות (שם, סע"א "לימא כתנאי משוך
(ונולד כשהוא מהול) וגר שנתגייר כשהוא
מהול וקטן שעבר זמנו ושאר כל הנימולים
לאיתוויי מי שיש לו שתי ערלות אינן נימולין
אלא ביום רבי אלעזר בר שמעון אומר
בזמנו אין נימולין אלא ביום שלא בזמנו
נימולין ביום ובלילה מאי לאו בהא
קמיפלגי דמר סבר משוך דאורייתא ומר
סבר משוך דרבנן") דאין נימולין אלא ביום.
ודוחק לומר (כמ"ש בתורת חסד שם) דאתי
כראב"ש (ביבמות שם) דמילה שלא בזמנה
נימולין בלילה.**

18) פ"א שם [נעתק לעיל הערה 10].

**19) שה"ש א, יב "עדשהמלך במסבו נרדי
נתן ריחו".**

**19*) בא יב, ח "ואכלו אתהבשר בלילה
הזה צליאש ומצות עלימררים יאכלהו".**

**20) זבחים נו, ב (במשנה) "הפסח אינו
נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות
ואינו נאכל אלא למנויו ואינו נאכל אלא
צלי".**

**שם נז, ב "הפסח אינו נאכל: מאן תנא אמר
רב יוסף רבי אלעזר בן עזריה היא דתניא**

רבי אלעזר [בן עזריה] אומר נאמר כאן
בלילה [הזה] ונאמר להלן ועברתי בארץ
מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות אף
כאן עד חצות, א"ל ר"ע והלא כבר נאמר
ואכלתם אותו בחפזון עד שעת חפזון, א"כ
מה ת"ל בלילה הזה שיכול יהא ככל
הקדשים הנאכלים ביום ת"ל בלילה בלילה
יהא נאכל ואינו נאכל ביום, א"ל אביי
וממאי דרבי אלעזר ב"ע ודאורייתא דלמא
דרבנן ולהרחיק מן העבירה א"כ מאי אלא
עד חצות [אלא] כי התם מה התם
דאורייתא אף כאן נמי דאורייתא".

**פסחים מא, ב "תנו רבנן, אכל צלי מבעוד
יום חייב, וכזית נא משחשיכה חייב. קתני
צלי דומיא דנא: מה נא בלאו, אף צלי בלאו.
בשלמא נא, כתיב אל תאכלו ממנו נא, אלא
צלי מנלן, דכתיב ואכלו את הבשר בלילה
הזה, בלילה אין, ביום לא".**

**וראה תוספתא פסחים ספ"ב "החזרת
והמצה והפסח לילי יו"ט [הראשון חובה
ושאר ימים] רשות ר"ש אומר לאנשים
חובה לנשים רשות הלל הזקן היה [כרכן]
שלשתן זה בזה ואוכלן מאימתי אוכלן
משתחשך לא אכלן משתחשך אוכלן כל
הלילה לא אכלן כל הלילה לא יאכלם
מעתה החזרת והמצה והפסח אין מעכבין
זה את זה".**

**(הובא בתוד"ה עד שתחשך - פסחים צט, ב
"מקשי" אמאי איצטריך עד שתחשך פשיטא
ועוד דבגמרא גבי שבתות וימים טובים לא
קתני ליה ואומר הר"י מקורבי"ל דגבי מצה
דווקא בעינן עד שתחשך כדתניא בתוספתא
הפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך
וטעמא משום דכתיב (שמות י"ב: ח') ואכלו
את הבשר בלילה הזה ומצה ומרור איתקשו
לפסח אבל סעודת שבת וימים טובים מצי
אכיל להו מבעוד יום כדאמר בפרק תפלת
השחר (ברכות דף כז:) מתפלל אדם של
שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד
יום ואומר מהר' יחיאל דכי פריך בגמרא
מאי איריא ערבי פסחים כו' לא מצי לשנויי
דנקט ערבי פסחים משום דבעי למיתני עד
שתחשך דכבר אשמעינן באיזהו מקומן
(זבחים ד' נו:) דקתני הפסח אינו נאכל אלא**

חמץ אף בלילה לא נאסרו וכן במלאכה. ואי לאכול גם ביום נאסרו".

ועוד (ראה הדיעות בתו"ש מילואים לפ' בא (כרך י-יא) סכ"ו י"ש להסתפק בפירוש הגמ' שאמרו שפסח מצרים חימוצו יום אחד, אם הכוונה רק על אכילת חמץ, שאסור היה להם לאכול ביום אחד היינו ליל ויום ט"ו שיצאו ממצרים, או הכוונה גם על השבתת חמץ. ומלשון הדרש לא יאכל חמץ היום יש לדייק שהכוונה רק על אכילת חמץ של יום ט"ו. וברש"י פסחים כח. מנין לפסח מצרים שלא נהגו בו איסור חמץ אלא יום אחד. וכן לשון הר"ח כאן, אין שיטתו ברורה שכ' : ופסח דורות נוהג כל ז' אוקמינן הכי פסח מצרים נוהג לילה אחד, וכן מצתו. והוא הדין לפסח דורות, וחמוץ מצרים אינו נוהג אלא יום אחד שנאמר לא יאכל חמץ היום אתם יוצאים, וחמוץ פסח דורות נוהג כל ז' שנאמר שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם. מזה שמביא קרא על שביתת חמץ ולא על איסור חמץ, כי כל אוכל חמץ וגוי מיום הראשון ועד יום השביעי.

יש לדייק כי גם הרישא חימוץ מצרים שנוהג רק יום א' הכוונה גם על שביתת חמץ. . וכ"ה בר"ן פ' ערבי פסחים קטו: ולא יכלו להתמהמה שאילו יכלו להתמהמה היו מחמיצין אותו, דפסח מצרים לא נהג אלא לילה ויום כדאיתא בפסח שני (צו.) ולמחר היו מותרין במלאכה ובחמץ, ולפיכך אילו יכלו להתמהמה החמיצו עיסותיהם לצורך מחר, שלא הוזהרו בבל יראה אלא מתוך שלא היה להם פנאי אפאוהו מצה וזכר לאותה גאולה נצטוו באכילת מצה. וראיתי להאברבנאל בפ"י הגדה זבח פסח (דפוס ראשון שנת רס"ה) מעתיק דברי הר"ן ודוחה אותם

וז"ל כתב הר"ן: שפסח מצרים לא נהגו אלא לילה ויום בפסח שני ולמחר היו מותרים במלאכה ובחמץ וכו' נראה שהרב מבין מצות מצרים מספיק על מצות ומרורים יאכלוהו, ויאמר כי זה בלבד ידבר בפסח מצרים ושאומו אחרי כן והיה היום הזה לכם לזכרון וחגותם אותו וגוי שבעת

בלילה והכא אגב אורחיה תנייה בקוצר ורבינו יהודה תירץ אפילו אי בעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך הכא איצטריך למיתני דאתא לאשמועינן דאע"ג דשחיטת פסחים מבעוד יום אינו נאכל מבעוד יום כשאר קדשים וכן יש בירושלמי בריש פירקין תני ערב שבת מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך".

(21) וכ"כ ברש"ש לשהש"ר פ"א שם מ"ד כל אחד ואחד נתן חרבו וכו': אף דקיי"ל מילה שלא בזמנה אינו דוחה את היו"ט ועיי בסדר תבא מה שדרשו בפסוק ברוך אתה בעיר כו' (ובשבת קלב ב') עדיין לא נצטוו על המלאכה ביו"ט כמש"כ התויו"ט בפ' ע"פ מ"ה וגם הא דקיי"ל כרבנן ביבמות ע"ב דמילה שלא בזמנה ג"כ אינה אלא ביום הא ילפינן לה מן וביום הכתוב בפרשת תזריע שעדיין לא נצטוו".

(22) כמ"ש בתויו"ט פסחים פ"י מ"ה "מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים. לשון הרמב"ם בסוף הלכות חמץ ומצה. על שם שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקב"ה וגאלם מיד שנאמר (שם) ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכן גירסת הרא"ש במשנה. ובריי"ף גורס כגירסתנו אבל גורס נמי שנאמר ויאפו וגוי וכתב הר"ן שנאי ויאפו את הבצק וגוי ולא יכלו להתמהמה שאילו יכלו להתמהמה היו מחמיצין אותו דפסח מצרים לא נהג אלא לילה ויום [כדכתב הר"ב במ"ה פרק דלעיל] ולמחר היו מותרין במלאכה ובחמץ ולפיכך אילו יכלו להתמהמה החמיצו עיסותיהם לצורך מחר שלא הוזהרו בבל יראה אלא מתוך שלא היה להם פנאי אפאוהו מצה וזכר לאותה גאולה נצטוו באכילת מצה עכ"ל. דקרא דלא יראה בפרשת והיה כי יביאך ה' אל ארץ כתיב (שם יג) ואע"ג דכל יום ט"ו היו אסורים לאכול חמץ כדאמר לילה ויום. מ"מ במלאכה היו מותרין שלא נצטוו במצרים על שביתת יום טוב והיו יכולין לאפותו לצורך מחרתו של אחר יום היציאה. וז"ש הר"ן ולמחר היו מותרין במלאכה ובחמץ. אינו מובן לי. דאי לראות

ראה ע"פ כי בחפזון יצאת ואעפ"כ הצינוי שלדורות ז' ימים והם זכר ליצי"מ עיי"ש.

סידור ד"ה והגדת (רצו, ג) "אך הענין הוא דבאמת קראי טובי מוכחי דפסח מצרים לא היה נוהג איסור חמץ אלא יום אחד בלבד, ומצות ז' הימים במצה אינו אלא לדורות בלבד, וכמ"ש כאן והיה כי יביאך אל ארץ הכנעני כו' ז' ימים תאכל מצות דוקא כי יבואו אל הארץ ולא עכשיו בזמן יצי"מ, שלא היה מצווין לאכול מצה רק יום אחד בלבד, ובשאר הימים היו אוכלים חמץ עיי"ש.

אוה"ת וארא (ב' תקסט) "וזהו תשובה על למה הרעותה כי אדרבה עיי וימררו את חייהם בחומר ובלבנים זהו תיקונם, ועפ"ז אפ"ל מ"ש בסידור בד"ה והגדת לבנד בטעם שבפסח מצרים לא היי איסור חמץ נוהג רק יום אחד כמ"ש בגמרא פרק כל שעה דף כ"ח ע"ב והוא משום לא ימיש עמוד הענן יומם מקיפי אבא ור"ל שיניקת החיצונים זהו עיי המקיף דלבונה אכן עיי שמאירים מקיפי אבא דאצי זה המקיף מסמא עיני החיצונים באופן שלא יומשך להם היניקה גם מהמקיף דלבונה שמתבטל לגבי מקיפים דקדושה דאבא".

שם ד"ה והגדת (ויקרא כרך ג' ע' תשלא ואילך) "הנה פסח מצרים לא היי נוהג איסור חמץ אלא יום אחד בלבד כמבואר בגמרא פכ"ש דכ"ח ע"ב ובפרק ט' דפסחים דצ"ו ע"ב, ואעפ"כ לא אכלו חמץ כל ז' הימים מחמת כי בחפזון יצאת ולא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ כו' וכמ"ש המזרחי פ' ראה ע"פ כי בחפזון יצאת (ומ"ש בסידור שבשאר הימים היו אוכלין חמץ הוא ט"ס) ולדורות הוא איסור חמץ שבעה ימים*."

(* **מ"ש באוה"ת שם: ומ"ש בסידור שבשאר הימים היו אוכלין חמץ הוא ט"ס - בא בהמשך למש"נ לפני זה דמפני שלא הספיק בצקת כו' גם אז לא אכלו חמץ כל ז' הימים, אף דאיסורו היי רק יום אחד.**

ימים תאכל מצות וגוי הוא בפסח דורות, אחרי בואם אל הארץ, ששם יהיה איסור החמץ כל שבעה, כי לא היה לדעתו אלא הלילה עם היום שלאחרי וכמו שצותה תורה בפסח שני גם לדורות כו' אולם הדעה הזאת רחוקה מאד מפשט הכתובים בפרשת החדש. ושגגה יצאה מלפני השליט, מ"ש בשם הר"ן שפסח מצרים היה לילה ויום כמו שצותה התורה בפסח שני. וחשב שהר"ן כותב כן מדעת עצמו. וזה טעות, כי בר"ן כתוב: כדאיתא בפסח שני, וכוונתו לגמ' פסחים פ' מי שהיה (דף צו.) שנקרא פסח שני. ושם מבואר כן דברי ריה"ג עיי"ש בארוכה).

וכן תירץ בשו"ת יד אליהו (אמשטרדם, תעב) סנ"א (ע"פ המהרי"ט) "עוד דהא כתבו דאותו לילה כיום יאיר וה"ל כמו יום לכל הדינים שבתורה ואתא שפ"י אפילו למ"ד לילה לאו זמן מילה לילה זו אין בכלל (אבל מ"כ בסי' שדה יהושע פ"ב דחלה קנט"ד בשם מהר"י מטראני דלא היו אסורים במלאכה) ודלא כשו"ת דבר שמואל אבוהב שכתב בסי' ס"ד דאין שני מוהלי רשאים לכתחילה בשבת גם בדין דיכול לפדות עיי שליח בסי' רס"ז כי סמך על האחרונים ייע"ש עיי"ש בארוכה. **רש"ש לשהש"ר שם. וראה תורת חסד שם.**

(23) יב, טז "וביום הראשון מקראקדש וביום השביעי מקראקדש יהיה לכם כל-מלאכה לאיעשה בהם אך אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם".

(24) פסחים צו, ב "רבי יוסי הגלילי אומר, מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד, תלמוד לומר לא יאכל חמץ, וסמך ליה היום אתם יוצאים".

וראה לקו"ת צו יא, ד "והלא פסח מצרים אינו נוהג איסור חמץ אלא יום א' כדאיתא בגמרא (פ"ט דפסחים דצ"ו ע"ב). והענין דפסח מצרים אינו נוהג אלא יום א', ולכן דוקא כי גורשו ומחמת זה הוא שאכלו מצה גם בשאר ימות הפסח וכ"כ המזרחי בפי

**וכן צ"ל בהערות לסידור דף סב (שעב):
דאי אכילת חמץ הי' רק יום אחד הוא
ט"ס.**

על פי שלא היה הלילה מקודש לחג באיסור
מלאכה).

ועוד ראה דהא חזינן דאיצטריך קרא על
איסור מלאכה ביום טוב של פסח שנוהג
לדורות ושלא תאמר דאזהרת איסור
מלאכה בו לא נאמר אלא לאותו הדור
בלבד. וכמבואר במכילתא פ' בא והובא
בפירש"י בחומש שם (פ' י"ב פסוק י"ז)
ע"ש. והיאך נאמר דאז בשעת מעשה
שנאמר דבור זה לא היו אסורים במלאכה
כלל. ועוד ראה. דהא דיני הפסח האמורים
בפ' החדש פשיטא דהמה נוהגים גם אז
בשעת מעשה בפסח מצרים ג"כ. ושם כתב
בקרא ולא תותירו ממנו עד בוקר והנותר
ממנו עד בוקר באש תשרופו. ודרשו מזה
בשבת (דכ"ד ע"ב ודקל"ג ע"א) ובפסחים
(דפ"ג ע"ב) שבא הכתוב ליתן לו בוקר שני
לשריפתו. והיינו מחמת איסור מלאכה
דיו"ט. והיאך נפסקיה לקרא בסכינא
חריפא לומר דעיקר דין שריפת הנותר נאמר
ג"כ לענין פסח מצרים אז. והך דרשא דקרא
זה דבא הכתוב ליתן בוקר שני לשריפתו לא
היה שייך אז שלא נאסרו עדיין במלאכת
יום טוב. א"ו דהעיקר שגם אז היו אסורים
במלאכה ביום טוב הראשון וכדעת הר"ן
(הנ"ל).

**(26) פ"ג שם. ועד"ז בפ"א שם [נעתקו לעיל
הערה 10].**

**(27) שה"ש ג, ח "כלם אחזי חרב מלמדי
מלחמה איש חרבו על"רכו מפחד בלילות".**

**(28) כל' הש"ס - שבת קל, סע"א "אמר
רבי אבא בר רב אדא אמר רבי יצחק, פעם
אחת שכחו ולא הביאו איזמל מערב שבת,
והביאוהו בשבת [דרך גגות ודרך חצירות]
שלא ברצון רבי אליעזר". ובכ"מ.**

**וברע"ב כלים (פ"ג מ"ד): איזמל - תער
קטן שמלין בו את התינוק וז"ל שם:
"איזמל. תער קטן שמלין בו את התינוק.
תרגום חרבות צורים, איזמלין חריפין".**

**ולהעיר מרמב"ם (הל' מילה פ"ב ה"א
"ובכל מלין ואפלו בצור ובזכוכית ובכל דבר
שכורת. ולא ימול בקרומית של קנה מפני**

**(25) לפסחים קטז, א "מצה על שום שנגאלו
שנאמר ויאפו את הבצק וגו'. ולא יכלו
להתמהמה שאילו יכלו להתמהמה היו
מחמיצין אותו דפסח מצרים לא נהג אלא
לילה ויום כדאיתא בפסח שני ולמחר היו
מותרין במלאכה ובחמץ ולפיכך אילו יכלו
להתמהמה החמיצו עיסותיהם לצורך מחר
שלא הוזהרו בבל יראה אלא מתוך שלא
היה להם פנאי אפאוהו מצה וזכר לאותה
גאולה נצטוו באכילת מצה". וראה עוד
דיעות בזה בתו"ש שם.**

**וכן מסיק בתורת חסד שם (אות ז' "שוב
ראיתי בתו"ט פ"י דפסחים מ"ה שהביא
דברי הר"ן הנ"ל. ופ"י בדבריו שלא נצטוו
במצרים על שביתת יום טוב כלל והיו
מותרין במלאכה אף ביום א' (כ"מ מדבריו)
וזהו כדעת היד אלי' הנ"ל. אבל באמת
מדברי הר"ן מבואר להיפך שכתב דלמחר
היו מותרין במלאכה ובחמץ ומשמע
דבאותו יום היו אסורין במלאכה ג"כ.
ודברי התו"ט שם מגומגמין ואין פירושו
עולה יפה בדעת הר"ן. ע"ש. (ובנימוקי
הגרי"ב הנדפסים מחדש רוצה להגיה בדברי
הר"ן ודבריו ל"ג ג"כ). ובעיקר הדבר נראה
כמו דמשמע מדברי הר"ן כאן שהיו אסורים
אז במלאכה ביום הא' של פסח ולא כדעת
היד אלי' הנ"ל.**

וכן נראה ממה שאמרו בפסחים (דצ"ה ע"ב)
דפסח שני אין טעון הלל באכילתו משום
דא"ק השיר יהיה לכם כליל התקדש חג
לילה המקודש לחג טעון הלל כו'. וכן אמרו
בערכין (ד"י ע"ב) ר"ח דאיכרי מועד לימא
ומשני לא הוקדש בעשיית מלאכה דכתיב
השיר יהיה לכם כו' לילה המקודש לחג כו'.
הרי דהא דליל פסח טעון שירה והלל הוא
משום שמקודש בעשיית מלאכה. וא"כ
בפסח מצרים נמי שאמרו שירה והלל
כמבואר במדרשים מסתמא היה הלילה ג"כ
מקודש לחג שלא לעשות מלאכה. (ודוחק
לומר דאז בשעת הנס ממש אמרו שירה אף

הסכנה. ומצוה מן המבחר למול בברזל בין בסכין בין במספרים. ונהגו כל ישראל בסכין".

נעתק בטושו"ע יו"ד סרס"ד "ובכל מלין אפי' בצור ובזכוכית ובכל דבר הכורת חוץ מבקרומית של קנה לפי שקסמין ניתזין ממנו ויבא לידי כרות שפכה ומצוה מן המובחר למול בברזל בין בסכין בין במספריים ונהגו כל ישראל למול בסכין":
ונהגו כל ישראל בסכין.

29) שהרי הענין ד"תקוני גברא" (ראה שבת קו, א "ורבי יהודה, התם מתקן הוא, כדרב אשי. דאמר רב אשי, מה לי לתקן מילה, מה לי לתקן כלי. מה לי לבשל פתילה, מה לי לבשל סמנין"

ובפרש"י שם ד"ה מה לי "הא נמי מתקן גברא הוא ויש מלאכה בתיקון זה" מצד עצמו [גם את"ל דבזה לא שייך הפטור דלא כדרכה] הוא רק שבות –

ראה מנחת חינוך מוסד השבת (מלאכת מכה בפטיש) "והנה כמה ענינים תיקון כלי הכל משום מבי"פ וכן מתקן מכה כמו שפירש"י פי האורג שהבאתי ונ"ל דדוקא תיקון בדרך העולם כמו שחשב הר"מ מנפח וכו' העושה נקב או המפיס וכו' אבל בדבר שאינו מתקן בדרך העולם רק תיקון מה שנצטוינו בה כגון טבילת כלים דהוי תיקון דקודם אסור להשתמש בו או מילה דאנחנו מחויבים בה ומבואר בפי האורג מ"ל לתקן כלי מ"ל לתקן מילה ופירש"י האי נמי מתקן גברא ל"ש כלל מבי"פ דגמר מלאכה אינו רק אם הוא בדרך העולם אבל מה שבדרך העולם א"צ לתיקון זה רק אנחנו עמו ב"י לשם מצות השי"ת עלינו ל"ה תיקון לחייב עליו משום מבי"פ והא דאמרינן שם מ"ל לתקן כלי או לתקן מילה היינו שם מייירי דחייב משום חובל או אם חייב משום איזה מלאכה רק אם הוא מקלקל פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה שייך שפיר כיון דמתקן לנו ל"ה מקלקל עבתוסי גבי שוחט אף דהוא מקלקל מ"מ כיון דהוא מתקן קצת לנו או אפי' לבי"נ חייב דעכ"פ ל"ה מקלקל אבל אם אינו

חייב משום מלאכה אחרת רק משום מתקן דה"ל מבי"פ נ"ב דל"ש מבי"פ אם מתקן משום מצוה רק מה שהוא תיקון כדרך העולם רק מדרבנן אסור כמו טבילת כלים וכדומה כנ"ב. והנה הגאב"ד דנ"ש בסי' מג"א דעתו דעל מילה חייב משום מבי"פ ולענ"ד ברור דל"ש מבי"פ כיון דאינו מתקן בטבעו של עולם רק במצוה שנצטוינו רק אם חייב משום איזה מלאכה ה"ל מתקן דל"ה מקלקל אבל לחייב משום זה ודאי א"ח זה נל"ב ואמת כשתעיין בשי"ס בכ"מ. שו"ר במרדכי פי' לולב הגזול גבי ענבי מרובות מעליו שכי' להדיא דגם תיקון לצורך מצוה הוי חיוב דאורייתא מיהו י"ל התם הפסול משום הדר וכשמתקנו נעשה הדר א"כ הוי תיקון בדרך העולם אבל רש"י שם כתב דהוי שבות ועתוסי שבת דף ק"ג ע"ש וא"צ להאריך. וגם באוכלים שייך מבי"פ כמש"ל בשם הלבוש גבי קוליס האספנין שהדחתן הוא גמר מלאכתן דהחיוב משום מבי"פ ועמש"ל במלאכת מבשל וער"מ פכ"ג דשבותים הנכנסים תחת סוג מבי"פ הוא הגבהת תו"מ דהו"ל מתקן ונכנסין תחת סוג מבי"פ ועי' בקונטרס זה שהבאתי בשם רש"י דמבי"פ אם המלאכה נעשית אחר כך מאליו ל"ה מבי"פ ול"ד לבישול ואפיה עי' לעיל וברי"מ מה שחשב משום מלאכת מבי"פ".

וראה השקו"ט בחמדת ישראל בקונט' נר מצוה (נט, ד ואילך) ומסיק דלא כהמנ"ח וז"ל שם: "וראיתי להג' בעל מנחת חינוך ז"ל במלאכת מבי"פ במוסד השבת שלו שכתב להשיג על הגי' מוהר"מ בנעט ז"ל שכי' דגם במילה הוי מבי"פ וכתב הוא ז"ל דמבי"פ ל"ש אלא מה שהוא תיקון בדרך העולם אבל לא מה שהוא מפני התורה ועמד לו מנגד הא דאין ממעטין ביו"ט לדעת הרא"ש והמרדכי שהוא איסור דאורייתא מצד מתקן דמכה בפטיש ונדחק בזה כיון דפיסולו משום שאינו הדר הוי ג"כ תיקון בדרך העולם. איברא דלקושטא דמילתא כ"ז גרם לו שלא ראה דברי המאירי שבת (דף כ"ט ע"ב) באמצע ד"ה וכן שאמרו מסונייתא דנזייתא אסור להיקה ביו"ט שכי' בזה"ל שמא לא נאמר שתיקון כלי אינו אלא מד"ס אלא במקום שאין בו מעשה

ליל הפסח ביציאת מצרים וז"ל ותנא הוה נהיר ליליא כיומי דתקופה דתמוז וחמא כל עמא דינוי דקב"ה הה"ד ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה עכ"ל ובסי' נחלת יעקב ואבני שהם פי' בא כתב וז"ל אמרו רז"ל תנא באותו חצי לילה נעשה נס והחמה היתה זורחת כיום עכ"ל ולא מצאתי לשון זה במדרשים אשר אתי ומלשון הזהר משמע קצת דכל הלילה האירה הארץ מכבודה גם ממ"ש הרב יד אליהו בשו"ת סי' נ"א דכיון דאותו הלילה כיום יאיר והוה ליה כמו יום לכל דינים שבתורה ואתי שפיר שנמולו בלילה ההיא אף למ"ד שאין מלין בלילה זו אינה בכלל עכ"ל מוכח דכל הלילה היתה מאירה דהא נמולו קודם אכילת הפסח ועיין במדרש חזית פסוק נרדי נתן ריחו ובש"ר סוף פי' בא ע"ש.

ונהירנא שראיתי במפרשים שפירשו דמנ"ל לרז"ל דאותה הלילה היתה מאירה וניחא להו דאמרו בב"ר ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה אין הקב"ה מיחד שמו על הרעה דגבי האור כתיב ויקרא אלקים לאור יום אך גבי חשך לא כתיב קרא אלקים והכא כתיב ליל שמורים הוא לה' הוא הלילה הזה לה' דהזכיר שם המיוחד על הלילה להכי אמרו שהלילה הזו האירה כשמש ולכן כתיב הוא הלילה הזה לה' כדכתיב ויקרא אלקים לאור יום. ובזה שמעתי משם הרב המופלא מהר"ח אלפאנדארי זלה"ה שפירש כוונת הכתוב לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמש הכונה לך יום היום מתיחס אליך כי שמש ומגן ה' אלקים וכתוב ויקרא אלקים לאור יום וזהו לך יום שמצינו שמיחד שמו על יום ומכלל דדוקא גבי אורה נזכר שמו יתברך אך בחשך אין כבודו ליחסו אליו יתברך וליחד שמו עליו וכדילפינן מדכתיב ויקרא אלקים לאור יום ולחושך קרא לילה כמ"ש בב"ר.

והשתא אמר אף לך לילה כלוי' מצינו לילה אחת שנתיחסה אליך והיא ליל הפסח שיצאו ישראל ממצרים דכתיב ליל שמורים הוא לה' הוא הלילה הזה לה' וכי תימא מאי שנא לילה זו לז"א אתה הכינות מאור ושמש כלומר אותה הלילה היתה מאירה

כגון הפרשת תו"מ אבל ליקוט בידים מדאורייתא הוא ואע"פ שאין הענף מחובר לאילן מ"מ תיקון אסור עכ"ל מבואר מדת"ק דגם בהפרשת תו"מ אם הי' צריך מעשה דוקא הי' אסור מה"ת מצד מב"פ ודלא כהמנ"ח" עיי"ש בארוכה.

30) יהושע ה, ב "בעת ההיא אמר ה' אל' יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני בני ישראל שנית".

ובתרגום "בעידנא ההיא אמר יי ליהושע עבד לך אזמלון חריפין ותוב גזר ית בני ישראל תנינות".

(ופרש"י "חרבות צרים כתרגומו: אזמלון חריפין, וכן (תהלים פט מד): אף תשיב צור חרבו, כשהחריפות נהפך לצדדין ואינו חותך יפה, וכן (ישעיהו נד יז): כל כלי יוצר עליך")
שם: אזמלון.

31) שו"ת יד אליהו שם. שמחת הרגל (להחיד"א) פיסקא מעשה בר"א כו' "ויתכן שגם תלמידיהם במאמרם גם הם דברו ברמז הנוגע ליצי"מ בצד מה לילך בדרכם דרך הקדש והענין דאמרו רז"ל שליל התקדש חג במצרים היתה מאירה כשמש וכי בשו"ת יד אליהו סי' נ"א דכיון דהיתה מאירה כשמש כל הדינים הנוהגים ביום נוהגים בלילה ההיא ולילה כיום הואיל דנהורא עמה שרא ע"ש מיהו נראה דלענין ק"ש של יום לא נפיק בלילה לומר ק"ש בסוף הלילה כיון שהיא מאירה כשמש ויכולים לעשות הדינים הנוהגים ביום דהא ק"ש תלו בזמן קימה והוא יום ממש וזה כיונו לומר ק"ש של שחרית כלומר הוא זמן קימה ביום שהוא זמן ק"ש של שחרית שאף בליל יצי"מ שהיתה מאירה כשמש ומשו"ה מלו בלילה אף דאין מלין בלילה למ"ד וכמ"ש הרב יד אליהו סי' נ"א הנז' מ"מ ק"ש של שחרית הוי דוקא ביום ועתה הגיע זמנה דהוא יום ונמצא דיש בכלל דבריהם איזה רמז בצד מה ליצי"מ",

אר"א בן עזרי' כו' "ויראה לפרש דברי ר' אלעזר בן עזריה הללו וטרם כל אקדים משז"ל בזהר הקדוש פי' בא דף ל"ח ע"א על

כשמש ולכך נתיחסה לה' וזהו אף לך לילה אחת היתה ופרסמה הכתוב ע"כ שמעתי ואחר זמן רב כרגע נראה לי ס' דת ודין ובס' משפטים כתב דרך זה משם המפרשים ע"ש:

וזה אצלנו כונת הכתוב גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה והזכיר הכתוב הזה הזהר הקדוש בענין זה כמש"ל הכונה גם חשך לא יחשיך ממך ואינו מתיחס אליך כי אין ליחד שמו על הרעה. אמנם כאשר לילה כיום יאיר כליל פסח מצרי' שהיתה מאירה כשמש אז כחשכה כאורה שקולים להתיחס אליך דכתיב הוא הלילה הזה לה' וזהו כחשכה כאורה כלו' כחשכה שהוא הלילה כאורה שהוא היום שקולים הם להתיחס אליך מאחר שהלילה הזו מאירה ונהורא עמיה חזרה הלילה להיות כיום וזהו כחשכה כאורה. ועוד אפשר לרמוז דמצינו בליל הקדוש הזה פסח מצרים דעל ידי שהיתה מאירה כשמש נהגו בה מצות הלילה דהיינו אכילת הפסח דאינו נאכל אלא בלילה וכיוצא בה ומצות היום כגון מילה שאינה נוהגת בלילה למ"ד וכמ"ש הרב יד אליהו ונמצאת לילה זו בשתיים עלתה לה והוכשרה למצות היום ולמצות הלילה וז"ש ולילה כיום יאיר כשהלילה כיום יאיר כגון ליל פסח מצרים אז לענין דינא כחשכה כאורה כמו שנוהגין בה מצות הלילה כך נוהגין בה מצות היום והלילה אמ"ר מושבח ועומד אמיר"ה לגבוה.

ולפי משז"ל בשוחר טוב מזמור צ"ב דאדה"ר במ"ש שהתחיל החושך לבא התחיל אדם טופח על פניו וכו' שנאמר אך חשך ישופני. אפשר שזה כוונת אדה"ר באומרו אך חשך ישופני ונתן טעם למה נתיראתי לפי שידעתי שגם חושך לא יחשיך ממך. וגם ליל שבת ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה דליל שבת בראשית היתה מאירה כמשז"ל שם בשוחר טוב וזהו טעם שנתפחדתי שכבר עברו יום הששי וליל שבת ויום שבת ולא ראיתי חושך וסברתי שהחשיך העולם בעבור שחטאתי עד שנשתלח לו עמוד האש כמז"ל שם בש"ט עיי"ש בארוכה. ועוד.

(32 ח"ב לח, א "ואתעביד דינא בכלא, בשעתא דאתכנשו כלהו בבתיהון, ולא הו מתפזרי במדברא ובחקלא, אלא כלהו אשתכחו בבתיהון, (ואור הנר יפה לבדיקה מבחוץ) ועביד ליליא דינוי בכלא בההיא שעתא. ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז, וחמא כל עמא דינוי דקודשא בריך הוא, הדא הוא דכתיב (תהילים קל"ט:י"ב) ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה. ובשעתא דנפקו אשתכחו כלהון מתין בשוקין לעיניהון דכלא, בעיין לאקברא להו ולא אשכחו, ודא אקשי להו מכלא. חמו לישראל נפקין לעיניהון בחד גיסא, וחמו למיתיהון באידך גיסא. ובכלא הוה פרסומי ניסא, דלא הוה כהאי מיומא דאתברי עלמא".

ראה בהנסמן בנצוצי זהר שם "עי' לק' חקת קפ"א ב דנהיר שמשא ולא סיהרא, ובמדבר קדמות מעי' י' אות נ' ועי' בס' נפלאות חדשות (הורדנא תקני"ז) שמביא בפי' בשלח בשם הגר"ש מאסטרופולי מדכתיב בזכריה י"ד והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור, והנה כתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות מוכח שכבר ביצ"מ היה אור לעת ערב, ובס' ברכת שמואל . . כי מדבפי' בראשית כתיב ולחשך קרא לילה ולא מוזכר שם ה' שאינו מיחד שמו על החשך ופה כתוב ליל שמורים הוא לה' מוכח דהוי נהיר".

(33 תהלים קלט, יב "גם־חשך לא־יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה".

(34 שו"ת תורת חסד שם.

(35 נסמן לעיל הערה 20.

(36 בא יב, ח "ואכלו את־הבשר בלילה הזה צליאש ומצות על־מררים יאכלהו".

יח "בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב". **תוספתא שבהערה הנ"ל.**

יחרבו, ואומר (איוב לח, יג): לאחז בכנפות הארץ וגו'.

פי"ט, ו "כל בן נכר לא יאכל בו, לקים מה שנאמר (תהלים קמז, יט): מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אמה אחרת אל יתערבו בו ואל ידעו מסתוריו אלא אתם לעצמכם, בעולם הזה כשאכלו ישראל את הפסח במצרים, אכלו אותו בחפזון, שנאמר (שמות יב, יא): וככה תאכלו אתו, על שם (דברים טז, ג): כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, אבל לעתיד לבוא (ישעיה נב, יב): כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו, למה הדבר דומה לסוחר שנכנס לשרות בפונדק, עמד שם כל היום, בלילה עמד ונטל כל אשר לו ויצא לדרכו, עמדה הפונדקית בבקר והתחילה צווחת ראו הפרגמטוטוס עמד בלילה ונטל כל אשר לי ויצא לו, שמע אותו הפרגמטוטוס ואמר מי גרם לי לשמע כך, אלא מפני שיצאתי בלילה, לפיכך נשבע אני שלא אצא בלילה עוד. כך התקינו ישראל עצמן בלילה לצאת בהשכמה, עמדו המצרים אחר שהלכו להם ואמרו נרדף אחריהם מפני שנטלו כל אשר לנו, שנאמר (שמות יד, ט): וירדפו מצרים אחריהם, אמר להם הקדוש ברוך הוא מי גרם לכם כל אלו חפזון שיצאתם בו, מכן ואילך כי לא בחפזון תצאו, לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפניהם, שנאמר (שמות יג, כא): והי הלך לפניהם יומם, אבל לעתיד לבוא אני לבדי, שנאמר (ישעיה נב, יב): כי הלך לפניכם ה' ומאספכם אלקי ישראל".

וראה אוה"ת בא ד"ה וככה "וככה תאכלו כו' בחפזון כו'. בפסחים פי"ט דצ"ו סע"א אותו בחפזון ואין אחר בחפזון ובפי"ק דברכות ד"ט סע"א ראב"ע מפרש חפזון דמצרים שנחפזו לשלחם וחפזון זה מתחיל מחצות לילה ורע"ק מפרש חפזון דישראל שנחפזו ללכת וכן איתא בפסחים דק"כ ע"ב ע"ש בפרש"י וי"ל איך יחלוק ראב"ע על מקרא מפורש בישע"י סי' נ"ב י" כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו דמשמע לא כיצאת מצרים שיצאו בחפזון וכ"כ בפי"א ראה ט"ז ג' כי בחפזון יצאת כו' ואי במכילתא פי' בא פי"ז ג"כ מזה מחלוקת

37) אבל ראה שמחה"ר שם (פיסקא אר"א ב"ע כו') דלילה כיום יאיר היינו "כחשכה כאורה שקולים . . ונמצאת לילה זו שתיים עלתה לה כו'".

38) הטעם לציווי באופן זה י"ל כי מצות אלו אינן תלויין בגדר דלילה, כ"א בהזמן דהתחלת (ליל) טו ניסן, זמן החפזון לכאו"א כדאית לי' (ברכות ט, א) אמר רבי אבא, הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים, לא נגאלו אלא בערב, שנאמר הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה, וכשיצאו לא יצאו אלא ביום, שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה. על מה נחלקו, על שעת חפזון, רבי אלעזר בן עזריה סבר מאי חפזון חפזון דמצרים. ורבי עקיבא סבר, מאי חפזון חפזון דישראל. תניא נמי הכי, הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה, וכי בלילה יצאו? והלא לא יצאו אלא ביום, שנאמר ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה, אלא, מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב" עי"ש, ולכן אע"פ שאז הי' "לילה כיום יאיר" בכ"ז הי' הזמן דחפזון.

39) ובפרט שענין החפזון ה"ה תלוי בלילה דוקא, וכמחז"ל שמו"ר ס"פ בא (ס"פ יח "מה ראה לומר ליל שמרים, שבו עשה גדלה לצדיקים, כשם שעשה לישראל במצרים, ובו הציל לחזקיהו, ובו הציל לחנניה וחבריו, ובו הציל לדניאל מגב אריות, ובו משיח ואליהו הנביא מתגדליו, שנאמר (ישעיה כא, יב): אמר שמר אתא בקר וגם לילה. משל לאשה שהיתה מצפה לבעלה שפרש למדינת הים, אמר לה יהא סימן הזה בידך בעת שתראי אותו סימן דעי שאני בא ואני קרוב לבוא. כך ישראל מצפין משעמדה אדום אמר הקדוש ברוך הוא הסימן הזה יהיה בידכם ביום שעשיתי לכם תשועה ובאותו לילה היו יודעים שאני גואלכם, ואם לאו אל תאמינו, שלא קרבה העת, שנאמר (ישעיה ס, כב): אני ה' בעתה אחישנה. ואומר (חגי ב, ו כב): עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ וגו' והפכתי כסא ממלכות וגו'. וכשם שהפכתי את מצרים כך אני הופך העובדי כוכבים, שנאמר (ישעיה ס, יב): והגוים חרב

ל"א). ואני אומר, כל פסיחה לשון דלוג וקפיצה. ופסחתי, מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצריים, שהיו שרויים זה בתוך זה, וכן פוסחים על שתי הסעפים (מלכים א י"ח), וכן כל הפסחים, הולכים כקופצים, וכן פסח והמליט מדלגו וממלטו מבין המומתים) יג וז"ל שם: "ופסחתי עליכם. ר' יאשיה אומר, אל תקרי ופסחתי אלא ופסעתי. שהקב"ה מדלג על בתי בני ישראל במצרים, שנאמר קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים (שיר השירים ב), ואומר הנה זה עומד אחר כתלנו וגו'".

וראה לקו"ת צו יג, סע"ד "דהנה ענין הפסח הוא מ"ש ופסח ה' שהוא ענין דילוג והמשכה שלא כסדר ההשתלשלות וכמ"ש ובמורא גדול זו גילוי שכינה שהוא בחי אור א"ס ב"ה שלמעלה מעלה מהשתלשלות העולמות שהיה מאיר ומתגלה אז בנפש האלקית, וזהו עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים עי"ש.

תו"ח שמות קצא, א ואילך "והנה בחי הארה זו מאצי לבריאה כמו שהוא עד רום המעלות כך הוא גם מעצמות הא"ס בקו"ח שלא עיי צמצום הראשון דחשך סתרו כו' שיתגלה מהעלמו כמו שהוא ממש (כמו בעוה"ב שנא' הנה אלקינו זה), וזה נק' בשם דילוג וקפיצה כמ"ש קול דודי כו' מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות פי' מדלג ממהות [ועצמות] שלו למטה שלא עיי סדר השתלשלו עו"ע שנק' הרים וגבעות כו' אלא [מדלג] על ההרים כו'. וכך הי' בקי"ס דכתי' הים ראה וינוס שמבחי העלם דים (שהוא המח' שבהעלם) נעשה הוא עצמו בחי דבור שלא עיי צמצום והסתר כלל וז"ש שהים ראה וינוס שהוא המח' שנעשה דבור וההרים הן המדות רקדו כאלים כו"י עי"ש בארוכה.

41) מכילתא יתרו יח, יא "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים. עד עכשיו לא הודה לו בדבר כי גדול ה', אמר, מתחלה לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה סוגרת ומסוגרת, ועכשיו הוציא ששים ריבוא בני אדם ממצרים, לכך נאמר כי גדול ה'. ומה ת"ל מכל האלקים, אמרו: לא הניח יתרו

והמפרש הביא שהספרא פי' ראה אמר שלישאל לא הי' חפזון שהרי נאמר לא יחרץ כלב לשונו וכן איתא ברבות ס"פ בא בעוה"ז כשאכלו ישראל את הפסח אכלו אותו בחפזון ע"ש כי בחפזון יצאת מארץ מצרים אבל לע"ל כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו. ומשמע ברבות שם שהחפזון הוא מה שהתקינו את עצמן בלילה לצאת בהשכמה כו' והיינו ע"ד מש"ש ס"פ י"ח בעוה"ז עשה להם נס בלילה שהוא נס עובר אבל לע"ל הלילה נעשה יום שנאמר והי' אור הלבנה כאור החמה כו' עוד שם ברבות ס"פ בא היינו ס"פ י"ט לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפנייהם שנאמר והי' הולך לפנייהם כו' אבל לע"ל אני לבדי שנאמר כי הולך לפנייהם הוי"ע עי"ש בארוכה.

וככה תרל"ז בתחלתו "וככה תאכלו אותו . . בחפזון פסח הוא לה', וארז"ל בפסחים פ"ט דצ"ו סע"א אותו בחפזון ואין אחר בחפזון, ובפ"ק דברכות ד"ט סע"א ראב"ע מפרש חפזון דמצריים שנחפזו לשלחם וחפזון זה מתחיל מחצות לילה ורע"ק מפרש חפזון דישאל שנחפזו ללכת . . וצ"ל איך יחלוק ראב"ע על מקראות מפורשי דבישעי נ"ב יו"ד כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו דמשמע לא כיצאת מצרים שיצאו בחפזון" עי"ש בארוכה ע"ד לעיל. ובכ"מ.

40) ראה רש"י בא יב, יא "וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא לה"י ד"ה פסח הוא לה': הקרבן קרוי פסח על שם הדלוג והפסיחה, שהקב"ה היה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט; ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים, דרך דלוג וקפיצה, זכר לשמו שקרוי פסח; וגם פשק"א לשון פסיעה.

מכילתא (ובפרש"י "והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי אתה'הדם ופסחתי עלכם ולאיהיה בכס נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים" ד"ה ופסחתי: וחמלתי, ודומה לו פסח והמליט (ישעיהו

עבודה זרה בכל העולם, שלא חזר עליה ועבדה, שנאמר מכל האלקים".

(45) ראה לקו"ת שם. ובכ"מ.

(46) ראה ב"ר בתחילתה "התורה אומרת אני הייתי כלי אמנותו של הקדוש ברוך הוא, בנהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין, אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אמן, והאמן אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא דפתראות ופנקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפשין. כך היה הקדוש ברוך הוא מביט בתורה ובורא את העולם, והתורה אמרה בראשית ברא אלקים. ואין ראשית אלא תורה, היאך מה דאת אמר (משלי ח, כב): ה' קנני ראשית דרכו".

(46) ולהעיר מהמובא לעיל (הערה 16) דאברהם נימול ביוהכ"פ (או ביו"ט דפסח) ע"פ הדבור - דלא כפי המדידה ע"פ תורה (לאחר מ"ת).

ואף את"ל (כבהערה הנ"ל) דמכיון שאז הי' הציווי ה"ז כמילה בזמנה - הרי זה גופא הי' רק מצד הציווי, וכמו בנדו"ד שנצטוו באכילת פסח וכו' בלילה כיום יאיר.

(47) ראה מכילתא בא יב, א "בארץ מצרים חוץ לכרך, או אינו אלא תוך הכרך? כשהוא אומר 'ויאמר אליו משה כצאתי את העיר' [שמות ט"], והלא דברים ק"ו, ומה תפלה הקלה, לא התפלל אלא מחוץ לעיר, דבור חמור, לא כל שכן?! ומפני מה לא נדבר עמו תוך הכרך? מפני שהייתה מלאה שקוצים וגילולים".

תנחומא שם ה "בארץ מצרים, חוץ לכרך. וכן אתה מוצא שלא נמצאת שכינה במצרים, שנאמר: ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש את כפי (שמות ט, כט). למה? שהיתה ארץ מצרים מלאה גלולים. לכך כתיב בארץ מצרים ולא בתוך מצרים".

שמו"ר פי"ב, ה "וישלח פרעה, מה שאמר: חטאתי הפעם ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים, לפי שהקדוש ברוך הוא אמר לו (שמות ט, יט): ועתה שלח העז, הוא עשה צדקה עמהם שהיה מזהירם, והוא ועמו

פרש"י שם, ט "ויחד יתרו על כלהטובה אשרעשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים" ד"ה על כל הטובה: טובת המן והבאר והתורה, ועל כלן אשר הצילו מיד מצרים; עד עכשו לא היה עבד יכול לברח ממצרים, שהיתה הארץ מסגרת, ואלו יצאו ששים רבוא.

(42) ז"ח ר"פ יתרו "אמר ליה תא חזי ברי, קודשא בריך הוא לא אתני עם אברהם, אלא דיפיק ית ישראל מן גלותא דמצרים, ולא מתחות שעבודא דדחלא אחרא. דודאי ישראל כד הוו במצרים, אסתאבו ואתטנפו גרמיהון בכל זיני מסאבו, עד דהוו שראן תחות ארבעים ותשע חילי דמסאבותא. וקודשא בריך הוא אפיק יתהון מתחות פולחן כל שאר חילין. ועוד, דאעיל יתהון במ"ט תרעי דסוכלתנו לקבליהון. מה דלא אתני עם אברהם, אלא לאפקותהון ממצרים, והוא עביד טיבותיה וחסדיה עמהון".

(43) תו"א עא, ג "משא"כ אם לא ניתן כח זה לא היה מסירת נפשם עולה ונכלל כ"כ בעצמות אוא"ס ב"ה ממש וגם לא היה המשכת תורתו ועבודתו ממש"ך כ"כ מבחי אוא"ס ב"ה ממש אשר הוא למעלה מגדר עלמין למעלה מעלה מבחי אדם בחי' כי לא אדם כו'. שעליו הכתוב אומר אם צדקת מה תתן לו כו' אלא שבישראל נמשך כח זה במתן תורה להיות בהם תלוי המשכת המצות ונמשך בהם בחי' אנכי ממש להיות אלקיד ממש. וזהו אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כי כל סדר ההשתלשלות נקי בשם מצרים בחי' מצר וגבול שהוא בבחי' אדם גי קווין ומעלה ומטה כו' שהן התחלקות המדרגות משא"כ לישראל ניתן כח היחוד באוא"ס שלמעלה מהשתלשלות בחי' כי לא אדם כו' שאין שם התחלקות המדרגות כלל" עיי"ש. ועוד.

(44) ראה תו"א שם דכל סדר ההשתלשלות נק' בשם מצרים.

הרשעים, שלא שמו לבם לדבר ה', והניחו אנשיהם ומקניהם בשדה ומתנו כלן. העתירו אל ה', ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש את כפי, מכאן שלא היה משה חפץ להתפלל בתוך מצרים לפי שהיתה מטנפת בגלולים ובשקוצים. ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני ה' אלקים, לא תהא סבור שאיני יודע מה אתה עתיד לעשות אחרי כן, אלא יודע אני שלא תתיראו מן המקום אחרי כן, כמו שלא הייתם יראים ממנו קדם לכן. אבל כדי שתכיר גדלתו של הקדוש ברוך הוא אני אעשה".

פרש"י וארא ט, כט "ויאמר אליו משה כצאתי אתהעיר אפרש אתכפי אלהי הקלות יחדלון והברד לא יהיהעוד למען תדע כי לה' הארץ" ד"ה כצאתי את העיר. מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גלולים.

(48) ראה תיב"ע בא (יב, יג) "ויהי דם נכסת פסחא וגזרת מהולתא מערב לכון למעבד מניה את על בתיא דאתון שרין תמן ואחמי ית זכות דמא ואיחוס עליכון ולא ישלוט בכון מלאך מותא דאתיהב ליה רשותא למחבלא במקטלי בארעא דמצרים",

פדר"א פכ"ט "אמר רבי אלעזר, וכי מה ראה הכתוב לומר שני פעמים בדמיק חיי, אלא אמר הקב"ה בזכות דם ברית מילה ודם פסח גאלתי אתכם ממצרים, ובזכותם אתם עתידין ליגאל בסוף מלכות רביעית, לכך נאמר ב' פעמים בדמיק חיי" עיי"ש

זח"ב לה, ב "ורזא דמלה תנא, כתיב, ולקחתם אגדת אזור וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות. אגודת אזור למה. בגין לבערא רוח מסאבא מבינייהו, (נ"א האי קרא קשיא וכי וראה את הדם ואחר כך ופסח דמשמע דסימנא הוא דעביד אמאי והא כלא גלייא קמיה קודשא בריך הוא וכתוב הוא גלי עמיקתא ומסתרתיא אלא תנא כתיב וירא יי וינאץ וגוי וכתוב וירא יי כי רבה רעת וגוי ותנינן לא אתחזי אשגחותא לעילא אלא כד אתחזי לתתא עובדא ומדאתעבד עובדא אשגחותא לעילא אתער ובגין כך

כולא בין לטב בין לביש בעובדא תלייא מלתא. ולקחתם אגודת אזור וגוי אגודת אזור למה ומאי טעמא בעא דאתגלייא דמא על המשקוף ועל שתי המזוזות. אמר רבי יוסי כל שוקי מצרים מליין טעוון הוו ובכל ביתא וביתא הוו שכחי זינין דמקטרין בחרשייהו באינון בתרין תתאין דלתתא ומתערין רוח מסאבא בגוייהו ועל דא אגודת אזור בגין לבערא רוחי מבינייהו) . . אמר רבי יהודה, אי הכי אמאי דמא, דהא תנינן, חוור וסומק וחד דכליל ביני גוונ. אמר ליה, תרי דמי הוו, חד דמילה, וחד דפסחא. דמילה רחמי. דפסחא דינא" עיי"ש **דגם מדם מילה נתנו לאות אל הבתים.**

וראה פדר"א שם, מכילתא (והובא ברש"י) בא שם, (ווראה גם שמו"ר כאן) דבזכות קיום ב' מצות אלו נגאלו ממצרים.

(49) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 867 ואילך "עס האט אבער געמוזט זיין אז אידן זאלן האבן אן אות. דער ביאור אין דעם: אלע גיטלעכע המשכות וואס קומען מלמעלה ווערן נמשך נאר דורך דער עבודה פון אידן דא למטה. אויך די גילויים פון למעלה מהשתלשלות, ביז דער אהבה עצמית פון דעם אויבערשטן צו אידן, מוז מען דערצו האבן עבודה - הגם אז זייענדיק אן עצמיות'דיקע אהבה, איז זי דאך אלע מאל גאנץ, פונדעסטוועגן פאדערט זיך עבודה למטה בכדי די אהבה זאל זיין בגילוי (און זאל נתקבל ווערן בפנימית) למטה. אבער, די עבודה מוז זיין ענלעך צו דער המשכה - אן עבודה העכער פון טעם ודעת, ד.ה. העכער פון השתלשלות כחות פנימיים ביי דעם אידן.

דערפאר איז אויך דער צייכן אויף די אידישע הייזער אין דער נאכט פון מכת בכורות באשטאנען - דם מילה און דם פסח, ווייל זיי האבן אויסגעדריקט דעם פארבונד פון אידן מיט אויבערשטן אין אן אופן פון למעלה מטעם ודעת: דער כריתת ברית פון א אידן מיט דעם אויבערשטן דורך מצות מילה איז א פארבונד וואס איז העכער פון שכל (ווי מיר זעען עס פון דעם וואס די מצוה איז צו מל זיין א אידיש קינד צו אכט טעג ווען ער איז נאך לגמרי ניט קיין בר-

התלבשות אין הקליפות מונעים ומעכבים ולכן היה אברהם נביא גם קודם המילה וכמה נבואות דבר עמו הקב"ה קודם המילה ויאמר ה' אל אברם שהיה מרכבה לבחינת אצילות, אבל כדי שיאיר עליו גילוי יסוד דא"ק נצטוו על המילה דוקא להכרית הערלה החופפת כו' שבהארה זו הנה הערלה מסתרת ומעלמת מלהאיר גילוי כזה שהוא בלי התלבשות כלל שהארה זו אינה מלובשת בגדר עלמין כלל מקום מלך השמיני כו"י עיי"ש בארוכה.

53) משנה כריתות בתחילתה "והפסח והמילה מצות עשה". **וראה אוה"ת יתרו (כרך ז' ע' ב'תרצ"ח) בביאור למ"ש "בהשמטות זח"א כו' מ"ט פסח ומילה כו' ואית בהו כרת" וז"ל שם: "בהשמטות זח"א סי' כ"ה ד"י ע"א, כל אורייתא לא אית בה כרת אלא על מל"ת, מ"ט פסח ומילה דאינון מ"ע ואית בהו כרת אלא כי פסח הוא מל' כו' ובה מל"ת שהם בחי שמור, וענין הק"פ לחברה וליחודה עם ז"א שבו מ"ע והיינו ע"י מילה יסוד ז"א, וזהו ע"ד התכללות מדת יום בלילה, ונמצא ע"י חסרון המילה מבטל היחוד הנ"ל דמ"ע ומל"ת לכן קיימא עלי' המל' הנק' מל"ת ודן אותו בכרת, וכן ע"י ביטול הפסח כו"י עיי"ש.**

לקו"ש ח"ג ע' 834 הערה 23 "שזהו ג"כ מה שמצות מילה היא מ"ע שיש בה כרת, אותיות כתר שלא מצינו חיוב כרת במ"ע לבד מצות מילה (ופסח, השוה למילה, ראה הערה 28) - כי א"א להיות המשכת הכתר כי אם רק ע"י שלילה, לא תעשה, והחידוש במילה ופסח, שעל ידם נמשך גם בכלים, עשה".

54) להעיר מאוה"ת שם (מזהר שם) דמילה (ופסח) הוא "ע"ד" התכללות מדת יום בלילה". ושם (ע' ב'תרח"צ) דעי"ז "נמשך מבחי' ישת חושך סתרו כו"י, עיי"ש.

ומה שהקרבת הפסח היתה ביום י"ד ולא בליל ט"ו - י"ל, דאי"ז משום שההקרבה אז היתה צ"ל ביום ולא בלילה, כ"א מפני

שכל); אזוי איז אויך די מצוה פון קרבן פסח געווען דעמאלט אין אן אופן פון מסירת נפש, העכער פאר טעם ודעת, ווייל די שעפסן פאר דעם קרבן פסח זיינען געווען "תועבת מצרים", די עבודה זרה פון מצרים און די אידן האבן גענומען דעם שעפס, אים געהאלטן פיר טעג פאר די אויגן פון די מצריים, און געזאגט אפן אז זיי גייען אים שחט'ן און מקריב זיין פאר דעם אויבערשטן. איז דאך דאס אן עבודה פון מסירת נפש בפועל. און די עבודה פון מסירת נפש בגילוי, למעלה מטעם ודעת פון אידן, האט אויך מלמעלה ארויסגערופן בגילוי די אהבה עצמית למעלה מטעם ודעת, וואס דאס איז דער גילוי פון חצות הלילה".

50) נסמן לעיל הערה 40.

51) לך יז, יג "המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם".

52) ראה ג"כ לקו"ת פרשתנו ד"ה למנצח אל השמינית "אך הנה כתיב וביום השמיני ימול כו' ואפילו בשבת שמילה דוחה שבת. ולהבין יתרון ומעלה שיש במילה שהיא ביום השמיני לדחות מעלת ומדרגת קדושת השבת, צריך להקדים ענין השבת כי בו שבת כו' . . ולכן אין בו מלאכה מפני שכבר נשלם הבירור מעבודת האדם ממטה למעלה אלא הוא המשכת המ"ד באצילות עולם התיקון וכל זה הוא ענין השבת: אבל מילה היא מדרגה הגבה מאד נעלה מבחי' אצילות שניתנה בשמיני דהנה כל הז' מלכים וימלוך וימת כו' עד מלך השמיני הוא הדר שרש התיקון הוא יסוד דא"ק שמשם הארת מ"ה שהוא ממצחא דא"ק, (ויסוד דא"ק הוא המשפיע בחי' פנימי) שהוא למעלה מבחי' מ"ה שבאצי' שכבר נמשך ונתלבש בעולם התיקון אבל שרש שם מ"ה למעלה בא"ק הוא גבוה מאד ונשא ממעלת מדרגת אצילות . . וראשונה לא נצטוו אלא במילה להסיר הערלה הגסה והקשה ואח"כ במדבר נצטוו על הפריעה ג"כ להסיר עור הדק ג"כ שיהיה גילוי יותר כו' משא"כ בגילוי בחינת אצילות שם מ"ה שבעולם התיקון מאחר שהוא ע"י

מאיר רק בקדושה . . וע"כ הוצרך להיות המשכה שבבחי' דילוג מבחי' עצמות אוא"ס שלמע' מעלה מגדר ההשתל' בכדי להוציאם מתוך הטומאה והחשך כו' . . וזהו שאמרז"ל לא ע"י מלאך ושרף ושליח שהן בחי' בי"ע וכמו"כ בחי' אוא"ס דאצי' נקי' מלאכי אלקים שלוחים מבחי' עתיק כו' כמו"ש המאו"א. אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו דכבודו הוא בחי' מלי' דא"ס כמו שהוא לפני הצמצום כו' ובעצמו היינו בחי' עצמות אוא"ס. שלמעלה גם מבחי' מלי' דא"ס כו' וכמא' עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו לבד רשמו זהו בחי' מלי' שכלול ומיוחד בבחי' העצמות כו' שז"ע בכבודו ובעצמו כו").

56) וי"ל הטעם שמילה בזמנה הוא רק ביום גם קודם מ"ת - כי לפני מ"ת הי' צ"ל ע"י מילה פעולה בעולם - לבטל יראת הגוים והליצנים והאויבים וכו', וכמ"ש: בעצם היום הזה, ולא בלילה (לך יז, כג "ויקח אברהם את־ישמעאל בנו ואת כל־ילידי ביתו ואת כל־מקנת כספו כל־זכר באנשי בית אברהם וימל את־בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלקים".

פרש"י שם ד"ה בעצם היום: בו ביום שנצטוה, ביום ולא בלילה; לא נתירא לא מן הגוים ולא מן הלצנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אלו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום).

ועוד: מילה בזמנה מורה על עבודה הקשורה בזמן (ע"פ) סדר (וטו"ד) וענינה ה"ה גילוי (מהערלה ו)הסתור ולכן הוא רק ביום, משא"כ מילה שלא בזמנה היא עבודה שלא ע"פ סדר, ע"ד בחי' דילוג.

57) ראה לקו"ת ר"פ ראה "אך הענין כי הנה יש בכל אחד ואחד מישראל בחי' פנימיות ובחינת חיצוניות . . והנה כתיב פנים בפנים דבר ה' עמכם כי בשעת קבלת התורה נמשך לכל אחד ואחד מישראל בחינת הוי' בבחי' פנים שלהם בכל ניצוץ נשמותיהם וזהו ענין קבלת הדבור אנכי ה' אלקיך פי' שיהיה בחי' שם הוי' מאיר ומתגלה בך כל כך עד שיהא נקרא על שמך

שצ"ל בי"ד ניסן (ולא בט"ן) - ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 6-105 "בסגנון אחר קצת (ובהתאם צום תוכן פון דברי הר"א בן הרמב"ם): וויבאלד די מצות השחיטה איז אנגעזאגט געווארן צוזאמען (און אין פארבינדונג) מיט איר באשטימטן זמן, און די מצות האכילה איז אפהענגיק און אנגעזאגט געווארן צוזאמען מיט אן אנדער פאר איר באשטימטן זמן און מיט נאך אופני האכילה, איז מובן אז אט דער אונטערשייד אין זמן צווישן שחיטת הפסח ואכילת הפסח איז ניט קיין כללותדיקער ענין פון אכילת קדשים וואס במילא איז דאס אויך דא אין דער מצוה (ע"ד ווי מיגעפינט בא קרבנות וואס זייער הקרבה דארף זיין דוקא ביום וכיו"ב), נאר דאס קומט אלס א גדר אין דער מצוה - מצות שחיטת הפסח באשטייט אין דעם וואס מ'דארף עס שחט'ן "ביום ארבעה עשר בניסן בין הערביים", און במצות אכילת פסח באשטייט איר "ציוונו" (איר תוכן וגדר) אז מ'דארף עס עסן בליל חמשה עשר בניסן און די אנדערע תנאים הנ"ל; און מצד דערויף רעכענען זיי זיך אלס באזונדעטע מצות" עיי"ש בארוכה.

*54) ויש לקשר זה עם הענין ד"ואשביעך" בנקיטת חפץ הי' אפשרי רק ע"י "שים נא ידך תחת ירכי" - "חפץ" היחידי אז (ח"ש כד, ב "ויאמר אברהם אל־עבדו זקן ביתו המשל בכל־אשר־לו שים־נא ידך תחת ירכי".

תוס' שבועות לח, סע"ב וז"ל שם ד"ה האי דיינא דאשבע בתפלין כו': ואע"ג שהשביע אברהם את אליעזר במילה הא אמרינן בסמוך דתלמיד חכם לכתחלה בתפלין אי נמי כיון דעדיין לא נצטוו יותר הוי כספר תורה לגבייהו").

55) מלכות דאין סוף ועצמות דא"ס שלפני הצמצום (סה"מ אעת"ר ע' עה "והנה נודע דבזמן שעבוד מצרים היו ישראל משוקעים במ"ט שע"ט במצרים ערות הארץ מקום החשך והטומאה ביותר כו', ובכדי להוציאם ממצרים לא הי' אפשר להיות ע"י האור דסדר השתל' שבסדר והדרגה שאינו

62) כמרז"ל בתנחומא עקב ב "והיה עקב תשמעון. זה שאמר הכתוב: ארח חיים פן תפלו, נעו מעגלותיה לא תדע (משלי ה, ו). אמר רבי אבא בר כהנא, שלא תהא יושב ושוקל מצותיה של תורה ורואה אי זו מצוה שכרה מרבה ועושה אותה. . תני רבי שמעון בר יוחאי, שתי מצות גלה הקדוש ברוך הוא מתן שכרן, אחת קלה שבקלות, ואחת חמורה שבחמורות. . הרי הן שוין במתן שכרן מעולם הזה" עיי"ש.

דב"ר פ"ו, ב "זה שאמר הכתוב (משלי ה, ו): ארח חיים פן תפלו נעו מעגלותיה לא תדע. מהו ארח חיים פן תפלו, אמר רבי אבא בר כהנא, אמר הקדוש ברוך הוא לא תהא יושב ומשקל במצוותיה של תורה, כענין שנאמר (ישעיה מ, יב): ושקל בפלוס הרים, לא תהא אומר הואיל והמצוה הזו גדולה אני עושה אותה ששכרה מרבה, והואיל וזו מצוה קלה איני עושה אותה, מה עשה הקדוש ברוך הוא לא גלה לבריות מהו מתן שכרה של כל מצוה ומצוה, כדי שיעשו כל המצוות בתם. . כך לא גלה הקדוש ברוך הוא מתן שכרן של מצוות, חוץ משתי מצוות, החמורה שבחמורות והקלה שבקלות, כבוד אב ואם, חמורה שבחמורות, ומתן שכרה אריכות ימים, שנאמר (שמות כ, יב): כבד את אביך ואת אמך למען יארכון ימך. והקלה, שלוח הקן, ומהו שכרה, אריכות ימים, שנאמר (דברים כב, ז): שלח תשלח את האם וגוי והארכת ימים, הוי כי יקרא קן צפור" עיי"ש.

יל"ש יתרו רמז חצר "תני ר' שמעון בן יוחאי שתי מצות בתורה גלה הקב"ה מתן שכרן ואלו הן קלה שבקלות וחמורה שבחמורות. קלה שבקלות שלח תשלח את האם וגוי ומה דבר שהוא פריעת חוב כך דבר שהוא חסרון כיס וחסרון נפשות על אחת כמה וכמה" עיי"ש. **ועוד.**

להיות אלקיך אלקים שלך כמ"ש במ"א. וביאור ענין זה איך יש בחינת שם הוי' בכל אחד ואחד. הנה ארז"ל אפילו רשעים מלאים חרטות שנופלים להם הרהורי תשובה מחמת שאינו רוצה להיות נפרד מהקב"ה והוא בלי טעם ודעת מפני כי בחינה זו היא באה מבחינת חכמה שהיא בחי' ביטול אליו ית' שלמעלה מן ההשכלה והדעת המושג" עיי"ש בארוכה. **ובכ"מ.**

וראה בארוכה לקו"ש חי"א ע' 5 ואילך [אינו נעתק מפני האריכות].

58) תניא פמ"ז "והנה בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים. והיא יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף משכא דחויא ליכלל ביחוד אור א"ס ב"ה ע"י עסק התורה והמצות בכלל ובפרט בקבלת מלכות שמים בק"ש שבה מקבל וממשיך עליו יחודו ית' בפירוש באמרו ה' אלקינו ה' אחד". **ובכ"מ.**

59) נסמן לעיל הערה 43.

60) ראה ג"כ לקו"ש ח"ב ע' 348 ואילך "נאר דער ענין אין דעם איז, אז אין מצרים ומרחב זיינען פאראן כמה וכמה מדריגות: דאס וואס לגבי א נידעריקערער מדריגה הייסט מרחב, איז לגבי א העכערער מדריגה הייסט עם נאך מצרים, ביז מען קומט צו צום אמתין מרחב, צום לעצטן מסע, על ירדן יריחו, וואס דאס גייט אויף משיחין דמורח ודאין. ביז דעמאלט, איז הגם אז לגבי נידעריקער איז דאס אן ענין פון מרחב, אבער לגבי העכער איז דאס מצרים" עיי"ש בארוכה.

61) פכ"ד"כה [אינו נעתק מפני האריכות].

נא לשלוח הערות או תיקונים ל: rabbimbrowd@gmail.com